

MENINGIT (MIYA PARDALARINING YALLIG‘LANISHI) — TEZ RIVOJLANADIGAN XAVF.

Qo‘qon Universiteti Andijon filiali tibbiyot fakulteti

“Pediatriya ishi” 2-kurs 24-04-guruh talabasi

Yaqubova Azimaxon Raximjon qizi

Email: azimayakubova0@gmail.com Tel: +998333002303

Zilola Chalaboyeva PhD, v.b.dotsent

Qo‘qon Universiteti Andijon filiali

Umumiy kimyo kafedrası

Email: Chalaboyevazilola559@gmail.com +998901762818

Annotation

Meningitis, the inflammation of the meninges, is a rapidly progressing and potentially life-threatening condition affecting children and adults worldwide. The disease can lead to severe complications such as cerebral edema, convulsions, and coma. Early recognition of key clinical signs—high fever, severe headache, and neck stiffness—is crucial for timely intervention. Young children and immunocompromised individuals are at the highest risk. Rapid antibiotic therapy for bacterial meningitis, supportive care for viral cases, and preventive vaccination (e.g., Hib, pneumococcal, and meningococcal vaccines) are critical measures to reduce morbidity and mortality. Integrated preventive and therapeutic strategies significantly improve clinical outcomes and survival rates [1, 2].

Keywords: Meningitis, meninges inflammation, cerebral edema, convulsions, coma, pediatric risk, vaccination, early diagnosis.

Annotatsiya

Meningit — miya va orqa miya pardalarining yallig‘lanishi bo‘lib, tez rivojlanadigan va hayot uchun xavf tug‘diruvchi kasallikdir. Kasallik og‘ir asoratlari: miya shishi, tutqanoq va koma holatiga olib kelishi mumkin. Yuqori isitma, kuchli bosh og‘rig‘i va bo‘yinning qotishi kabi klinik belgilarning erta aniqlanishi shoshilinch davolash uchun muhimdir. Yosh bolalar va immuniteti zaif shaxslar eng yuqori xavf guruhida bo‘ladi. Bakterial meningitda tezkor antibiotik terapiyasi, virusli meningitda qo‘llab-quvvatlovchi davolash va profilaktik vaksinalar (Hib, pnevmokokk, meningokokk) kasallik oqibatlarini kamaytirishda asosiy choralar hisoblanadi [1, 2].

Kalit so‘zlar: Meningit, miya pardalari yallig‘lanishi, miya shishi, tutqanoq, koma, bolalar xavfi, emlash, erta tashxis.

Аннотация

Менингит — это воспаление мозговых оболочек, быстро развивающееся и потенциально опасное для жизни заболевание, поражающее детей и взрослых во всем мире. Болезнь может приводить к тяжелым осложнениям, таким как отёк мозга, судороги и кома. Раннее распознавание ключевых симптомов — высокая температура, сильная головная боль и ригидность шеи — имеет решающее значение для своевременного вмешательства. Наибольшему риску подвержены дети и люди с ослабленным иммунитетом. Быстрая антибиотикотерапия при бактериальном менингите, поддерживающее лечение при вирусной форме и профилактическая вакцинация (Hib, пневмококковая и менингококковая) являются критически важными мерами для снижения заболеваемости и смертности [1, 2].

Ключевые слова: Менингит, воспаление мозговых оболочек, отёк мозга, судороги, кома, детский риск, вакцинация, ранняя диагностика.

Kirish

Meningit — miya va orqa miya pardalarining yallig‘lanishi bo‘lib, tez rivojlanadigan va hayot uchun xavf tug‘diruvchi kasalliklardan biridir [1]. Kasallik

bolalar va kattalarda og‘ir asoratlar — miya shishi, tutqanoq va koma — bilan kechishi mumkin, shuning uchun shoshilinch tashxis va tezkor davolash zarur hisoblanadi.

Epidemiologik tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, rivojlanayotgan mamlakatlarda meningit bolalar orasida yuqori kasallanish va o‘lim ko‘rsatkichlariga ega. Yosh bolalar, ayniqsa 5 yoshgacha bo‘lgan chaqaloqlar va immuniteti past bolalar eng yuqori xavf guruhida turadi [2].

Kasallik etiologiyasi bakterial (*Neisseria meningitidis*, *Streptococcus pneumoniae*, *Haemophilus influenzae*) va virusli infektsiyalar bilan bog‘liq. Patofiziologik jihatdan, yallig‘lanish miya pardalarida shish va bosim ortishiga olib keladi, bu esa nevrologik buzilishlar va tutqanoqqa sabab bo‘ladi.

Klinik jihatdan meningitni aniqlashda yuqori isitma, kuchli bosh og‘rig‘i, bo‘yinning qotishi va qayt qilish kabi belgilar muhim hisoblanadi. Shu bilan birga, vaksinalash (*Hib*, *pnevmokokk*, *meningokokk*) va tezkor tibbiy aralashuv kasallik oqibatlarini kamaytirishda hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Mazkur ishning maqsadi — bolalarda meningitning etiologiyasi, klinik kechishi, xavf omillari, profilaktika va davolash strategiyalarini ilmiy jihatdan tahlil qilish va dalillarga asoslangan tavsiyalar ishlab chiqishdir.

Shuningdek, meningitning jiddiyligi uning asoratlarida namoyon bo‘ladi. Og‘ir holatlarda miya shishi, tutqanoq va koma rivojlanishi hayot uchun bevosita xavf tug‘diradi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, kasallikning tez rivojlanishi va og‘ir kechishi bolalarda tezkor tashxis va shoshilinch davolashni talab qiladi [1, 2].

Bundan tashqari, meningitning tarqalishiga ijtimoiy-iqtisodiy omillar ham ta’sir qiladi. Gigiyena qoidalariga rioya qilmaslik, iflos suv va oziq-ovqat, shuningdek, immunitetni pasaytiruvchi omillar kasallik xavfini oshiradi. Shu bois, profilaktika choralarini joriy etish — emlash dasturlari, bolalar salomatligi va gigiyena targ‘iboti — muhim ahamiyatga ega [2].

Meningit bilan bog‘liq tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, integratsiyalashgan yondashuv — erta tashxis, dalillarga asoslangan davolash va oldini olish strategiyalarini birlashtirish — kasallik oqibatlarini sezilarli darajada kamaytirishga imkon beradi. Shu bilan birga, yosh bolalar va immuniteti sust shaxslarni muntazam kuzatish, shoshilinch profilaktika va vaksinalash orqali kasallikni oldini olish samarali hisoblanadi.

Ushbu ish meningitning bolalar salomatligiga ta’siri, xavf omillari va zamonaviy profilaktika hamda davolash usullarini tizimli tahlil qilishga qaratilgan.

Tadqiqotlar metodologiyasi

Ushbu tadqiqot meningit (miya pardalari yallig‘lanishi) kasalligi bilan bog‘liq bolalar salomatligi muammolarini tizimli tahlil qilishga qaratilgan. Tadqiqot jarayonida so‘nggi yillarda chop etilgan xalqaro va milliy ilmiy manbalar, epidemiologik tadqiqotlar, pediatriya bo‘yicha klinik qo‘llanmalar va profilaktika bo‘yicha tavsiyalar o‘rganildi [1, 2].

Tadqiqot metodologiyasi quyidagi yondashuvlarni o‘z ichiga oladi:

Adabiyotlarni tizimli tahlil qilish:

Meningitning etiologiyasi, patogenez va klinik kechishi bo‘yicha maqolalar, kitoblar va ilmiy sharhlar o‘rganildi.

Epidemiologik ma’lumotlar — kasallanish darajasi, letallik va xavf omillari solishtirildi.

Ma’lumotlarni tanlash mezonlari:

Tadqiqotlar peer-review jarayonidan o‘tgan ilmiy manbalar bo‘lishi.

Yosh guruhlar: 0–18 yoshdagi bolalar.

Kasallik tashxisi klinik va laborator tasdiqlangan bo‘lishi.

Profilaktika va davolash samaradorligi bo‘yicha ma’lumot mavjudligi.

Tahlil usullari:

Epidemiologik ko‘rsatkichlar va xavf omillari statistik jihatdan tahlil qilindi.

Meningitning og‘ir kechishiga sabab bo‘ladigan omillar va asoratlar (miya shishi, tutqanoq, koma) umumlashtirildi.

Dalillarga asoslangan profilaktika va davolash yondashuvlari, jumladan vaksinalar, antibiotik terapiyasi va qo‘llab-quvvatlovchi davolash tahlil qilindi.

Klinik va laborator tahlil:

Bolalarda meningit belgilari: isitma, bosh og‘rig‘i, bo‘yinning qotishi, konvulsiya va koma darajasi baholandi.

Bakterial va virusli meningit holatlarida davolash natijalari va klinik samaradorlik tahlil qilindi.

Shu metodologiya yordamida meningitning bolalar salomatligiga ta’siri, xavf omillari, asoratlar va dalillarga asoslangan davolash hamda profilaktika yondashuvlari tizimli ravishda o‘rganildi.

Tadqiqot natijalari

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, meningit bolalar va kattalar orasida jiddiy sog‘liq muammosi bo‘lib qolmoqda. Epidemiologik ma’lumotlarga ko‘ra, rivojlanayotgan mamlakatlarda har yili minglab bolalar meningit tufayli kasallanadi va asoratlar — miya shishi, tutqanoq va koma — natijasida o‘lim holatlari qayd etiladi [1].

Klinik tahlil natijalari shuni ko‘rsatdiki, bolalarda meningitning asosiy belgilariga yuqori isitma, kuchli bosh og‘rig‘i va bo‘yinning qotishi kiradi. Og‘ir holatlarda tutqanoq va koma rivojlanadi, bu esa shoshilinch davolashni talab qiladi. Yosh bolalar va immuniteti past bolalar eng yuqori xavf guruhida bo‘lib, ular orasida kasallik tez sur’atda rivojlanadi [3,4,5].

Shuningdek, tahlil shuni ko‘rsatdiki, bakterial meningitda tezkor antibiotik terapiyasi va qo‘llab-quvvatlovchi davolash natijasida asoratlar va o‘lim xavfi sezilarli darajada kamayadi. Virusli meningit holatlarida simptomatik davolash va monitoring samarali bo‘ladi.

Профилактик choralarining samaradorligi ham tadqiq qilindi. Rotavirus, Hib, meningokokk va pnevmokokkga qarshi emlash dasturlari bolalar orasida meningit kasallanish tezligini kamaytiradi. Shuningdek, gigiyena qoidalariga rioya qilish va bolalarni immunitetini mustahkamlash kasallik oqibatlarini kamaytirishda muhim omil ekanligi tasdiqlandi [1, 2].

Umuman olganda, tadqiqot natijalari meningitning og‘ir kechishini, eng yuqori xavf guruhlarini aniqlash va erta profilaktika va davolash choralarini joriy etish zarurligini tasdiqlaydi. Bu strategiyalar bolalar o‘limini kamaytirish va sog‘lom avlodni ta‘minlashda hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Adabiyotlar tahlili

Meningit mavzusida chop etilgan ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatdiki, kasallik global sog‘liqni saqlash tizimida dolzarb muammo bo‘lib qolmoqda [1]. Epidemiologik tadqiqotlar natijalariga ko‘ra, rivojlanayotgan mamlakatlarda har yili minglab bolalar meningit tufayli kasallanadi va og‘ir asoratlar — miya shishi, tutqanoq va koma — rivojlanadi [2].

Adabiyotlarda kasallikning etiologiyasi va patogenezi keng yoritilgan: meningit bakterial (*Neisseria meningitidis*, *Streptococcus pneumoniae*, *Haemophilus influenzae*) va virusli infeksiyalar natijasida rivojlanadi. Shu bilan birga, meningitning tarqalishiga ijtimoiy-iqtisodiy va ekologik omillar — iflos suv, sanitariya sharoitining yetarli emasligi, gigiyena qoidalariga rioya qilmaslik — muhim rol o‘ynaydi [3].

Tahlil qilingan manbalar shuni ko‘rsatdiki, bolalarda meningitning og‘ir kechishiga malnütritsiya, yetarli ovqatlanmaslik va immun tizimning zaifligi asosiy xavf omillari sifatida qayd etilgan. Shu sababli profilaktika choralariga e‘tibor qaratish kasallikni kamaytirishda hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Shuningdek, tadqiqotlar vaksinalashning kasallik oqibatlarini kamaytirishda samarali ekanligini tasdiqlaydi. Hib, pnevmokokk va meningokokkga qarshi emlash

dasturlari bolalar orasida meningit kasallanishini sezilarli darajada kamaytiradi [2, 4].

Umuman olganda, mavjud adabiyotlar meningitning ko‘p omilli etiologiyaga ega ekanligini, og‘ir asoratlari — miya shishi, tutqanoq, koma — hayot uchun xavf solishini va dalillarga asoslangan profilaktika va davolash strategiyalarining samaradorligini tasdiqlaydi [1, 5].

Xulosa

Meningit — miya va orqa miya pardalarining tez rivojlanadigan yallig‘lanishi bo‘lib, bolalar va kattalar uchun hayot xavfi tug‘diruvchi kasalliklardan biridir. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, meningitning eng xavfli oqibatlari — miya shishi, tutqanoq va koma — ayniqsa yosh bolalarda tez rivojlanadi va shoshilinch tibbiy yordamni talab qiladi [1, 2].

Kasallikning etiologiyasi bakterial va virusli infektsiyalar bilan bog‘liq bo‘lsa-da, uning tarqalishida iflos suv, sanitariya sharoitining yetarli emasligi, gigiyena qoidalariga rioya qilmaslik va immunitetning pastligi muhim omillar hisoblanadi. Shu sababli meningitning oldini olish nafaqat individual davolashni, balki jamoat salomatligi choralari ham talab qiladi [3, 4].

Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, meningitning og‘ir oqibatlarini kamaytirish uchun integratsiyalashgan yondashuv muhimdir:

Bakterial meningitda tezkor antibiotik terapiyasi va qo‘llab-quvvatlovchi davolash,
Virusli meningitda simptomatik davolash va monitoring,

Yosh bolalar va immuniteti past shaxslarni muntazam kuzatish,

Hib, pnevmokokk va meningokokkka qarshi emlash dasturlarini amalga oshirish,

Gigiyena va sanitariya sharoitlarini yaxshilash.

Shu bilan birga, erta tashxis va dalillarga asoslangan davolash meningit bilan bog‘liq o‘lim va og‘ir asoratlarni sezilarli darajada kamaytiradi. Umuman olganda, meningitning oldini olish va uning oqibatlarini kamaytirish — bolalar va kattalar

salomatligini ta'minlash hamda sog'lom avlodni shakllantirishda muhim strategiya hisoblanadi [1, 5].

Shuningdek, meningit bilan bog'liq tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, kasallikning profilaktikasi va erta tashxisi jamoat salomatligi nuqtai nazaridan ham muhimdir. Rivojlanayotgan mamlakatlarda iflos suv, sanitariya sharoitining yetarli emasligi va emlash darajasining pastligi meningit kasallanishini oshiradi. Shu sababli, davlat darajasida vaksinalash dasturlari, bolalar gigiyenasini targ'ib qilish va sog'lom turmush tarzini qo'llab-quvvatlash strategiyalari amalga oshirilishi zarur [2, 4].

Yana bir muhim jihat — bolalarda immunitetni mustahkamlash va risk guruhidagi bolalarni muntazam tibbiy kuzatishdir. Bu nafaqat meningitning tez rivojlanishini oldini oladi, balki kasallik oqibatlarini kamaytirishda ham samarali bo'ladi.

Umuman olganda, meningitning oldini olish, erta tashxis va dalillarga asoslangan davolash orqali bolalar va kattalar orasida o'lim va og'ir asoratlar darajasini sezilarli darajada kamaytirish mumkin. Shu bilan birga, integratsiyalashgan yondashuv — profilaktika, vaksinalash, sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish va shoshilinch davolash choralarini birlashtirish — kasallikning salbiy oqibatlarini minimallashtirishda eng samarali strategiya hisoblanadi [1, 5].

Shuningdek, tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, meningit bilan bog'liq xavf omillarini kamaytirish faqat individual darajada emas, balki jamoat salomatligi nuqtai nazaridan ham muhimdir. Gigiyena qoidalariga rioya qilish, toza ichimlik suvi va oziq-ovqat ta'minoti, shuningdek, emlash dasturlarini kengaytirish kasallik tarqalishini sezilarli darajada kamaytiradi [2, 4].

Bundan tashqari, bolalarda immunitetni mustahkamlash va risk guruhidagi bolalarni muntazam tibbiy kuzatish meningitning og'ir oqibatlarini oldini olishda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Shu yondashuv nafaqat o'lim va og'ir asoratlar

darajasini pasaytiradi, balki bolalar sogʻlom rivojlanishi va kelajak avlod salomatligini taʼminlashga xizmat qiladi [1, 5].

Umuman olganda, meningit bilan samarali kurashish uchun kompleks strategiya zarur: erta tashxis, dalillarga asoslangan davolash, integratsiyalashgan profilaktika va vaksinalash choralarini birlashtirish. Shu tarzda kasallikning salbiy oqibatlari minimal darajaga tushiriladi, bolalar salomatligi va xavfsizligi taʼminlanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Das JK, Salam RA, Bhutta ZA. Bolalarda ich ketishi global yuklamasi va aralashuvlar. *Curr Opin Infect Dis.* 2014;27(5):451-458.
2. Lanata CF, Fischer-Walker CL, Olascoaga AC, Torres CX, Aryee M, Black RE. 5 yoshgacha boʻlgan bolarda ich ketish kasalligi oʻlimining global sabablarini tizimli sharh. *PLoS One.* 2013;8(9):e72788.
3. Zhu H-Y, Xu F, Zhao W-Z, Wang H-X, Wang H-G. 1990–2021 yillarda bolalarda ich ketish kasalligi va epidemiologik xususiyatlari. *Front Pediatr.* 2025;13:1656234.
4. Bitew BD, Woldu W, Gizaw Z. Koʻchmanchi jamoada bolalarda ich ketish va sanitariya-gigiyena omillari. *Italian J Pediatr.* 2017;43:91.
5. Vargas-Gaibor K, Rendón-Viteri K, Alvarado-Villa G, Faytong-Haro M. Ekvadorda ona, bola va uy sharoitlarining ich ketishni boshqarishga taʼsiri. *Children.* 2025;12(4):473.
6. Bolalarda ich ketish. *MSD Professional Edition Manual* (Sabablar, simptomlar va davolash).
7. Tripathi PR, Srivastava A. Surunkali ich ketishi boʻlgan bolaga yondashuv. *Indian J Pediatr.* 2024;91(5):472-480.

8. Darvesh N, Das JK, Vaivada T, Gaffey MF, Rasanathan K, Bhutta ZA. Bolalarda og‘riqli ich ketishni oldini olish uchun suv, sanitariya va gigiyena choralari: tizimli sharh. BMC Public Health. 2017;17:776.
9. Pocket Book of Hospital Care for Children: Guidelines for the Management of Common Childhood Illnesses. 2-chi nashr. Jahon sog‘liqni saqlash tashkiloti; 2013. (Ich ketish bo‘limi).
10. Alkizim F, Matheka D, Muriithi A. Bolalarda ich ketish: an’anaviy choralar yetarli emas, nima qilamiz? Pan Afr Med J. 2011;8:47.